

APOSTOLSKA KONSTITUCIJA „POENITEMINI”

Dr Ivan TYLSER

U nizu postkoncilskih papinskih dokumenata dne 17. veljače 1966. objavljena je apostolska konstitucija »Poenitemini«.¹ Ovim se dokumentom ponešto mijenjaju dosadašnji crkveni propisi o pokori i postu. Zakonska obaveza novih odredaba ovoga dokumenta počela je na Pepelnicu 23. veljače 1966. Nove norme Konstitucije označuju jedan veliki historijski zaokret u crkvenom zakonodavstvu o pokori, a posebno o postu i nemrsu. Post i nemrs bili su, naime, tijekom čitave crkvene povijesti najizrazitiji i najuobičajeniji oblici pokore. Novi propisi idu za tim, da se postojeći propisi Crkvenog zakonika o postu i nemrsu oslobode nastalog formalizma a da se dođe do pravoga unutarnjeg duha pokore. Primjer toga formalizma nalazimo već u Starom zavjetu kad Bog govori židovskom narodu po prorocima: »Nemojte dalje tako postiti... Razderite srca svoja, a ne haljine svoje.« (Iz 58,4; Joel 2,13). Mojsijev naime zakonik detaljno je određivao vanjske oblike pokore. Međutim, ovi imaju vrijednost i uopće smisao samo u tom slučaju, ako su izraz unutarnjeg duha pokore i na njemu se temelje. U protivnom ne postižu svoje svrhe, a to je promjena života — od zla na dobro — i podavanje zadovoljštine Bogu za nanesene uvrede. Plod ovakova vršenja pokore jest formalizam, koji se ne temelji na unutarnjoj povezanosti između vanjskog čina i stvarnog obraćenja srca k Bogu. Vanjski čini pokore imaju privoditi čovjeka bliže k Bogu, a unutarnji duh pokore opet hrani se vanjskim činima pokore. Zbog toga se u Crkvi uvijek isticala potreba vanjskih oblika pokore, od kojih je najčešći bio post. U tu svrhu Crkva je stvarala zakone koji su propisivali oblike pokore. Prema pojedinim vremenima nastajale su i promjene u crkvenoj disciplini. Promjenom naime prilika i okolnosti i crkveni zakon može, a kadšto i mora biti promijenjen, da ga se učini prikladnijim novim mogućnostima čovjeka dotičnog vremena. Naše doba sa svojim novim okolnostima i tempom života traži da se crkvena disciplina glede pokore i posta promijeni na taj način, da i današnji moderni čovjek bude u mogućnosti u duhu prave pokore vršiti i odgovarajuća djela, tj. potrebno je naći nove oblike pokore koji su prikladniji i više odgovaraju nje-

1. AAS, LVIII, 3, 1966, 176—185.

žinoj svrsi u današnje doba. Upravo je to imao pred očima papa Pavao VI kad je u svojoj apostolskoj konstituciji »Poenitemini« dao nove odredbe o pokori i postu. Dosadašnje je odredbe crkvenog zakonodavstva u ovoj materiji ponešto promijenio prilagodivši ih prilikama današnjeg vremena. Crkveni zakonik u svojim kan. 1250—1254 detaljno određuje pojam posta i nemrsa, vrijeme, oblik, osobe i obliciju ove obaveze. U komentaru Konstitucije vidjet će se u kojemu su opsegu promjene dosadašnjih crkvenih propisa o pokori i postu provedene. Ovom promjenom nisu još riješeni svi problemi u ovoj materiji, ali se pružaju nove mogućnosti i daju se široke ovlasti biskupskim konferencijama, ali s tim, da se uvijek sve temelji na duhu prave pokore.

Prije komentara Konstitucije evo kratkog pregleda o postu počevši od prvih početaka Crkve do danas.

Pokora je bila uvijek tijesno povezana s religioznim osjećajima svih starih naroda. Iz Svetoga pisma Staroga zavjeta vidi se kako sve jasnije dolazi do izražaja osjećaj za pokoru. Židovi nose pokorničko odijelo, posipaju se pepelom, razdiru svoje haljine i poste, da bi ublažili Božju srdžbu ili da bi izmolili koje dobro od Boga. Međutim, mnogo se toga činilo samo izvana, bez unutarnjeg duha pokore. Zbog toga Bog po svojim prorocima često upozorava i opominje Židove na taj manjak. U Novom zavjetu dolazi Isus i govori o pokori, postu, trpljenju i nošenju križa; i ne samo da govori nego to pokazuje i svojim primjerom. Crkva poprima ovaj duh pokore te svojim zakonima postavlja norme osobito za post, u prvom redu na dane posvećene molitvi i božanskom kultu (Quadragesima), a zatim i kao pripremu za pojedine blagdane (vigiliae). Okolnosti pojedinih mjesta i vremena dovele su do ne malih razlika između Istočne i Zapadne Crkve, a također i unutar istog obreda. Na taj način nastale su već u drugom stoljeću velike kontroverzije o postu pred uskršnjim blagdanom (Euseb. Historia eccl. I. V. cap. 23 i 24 — c. 24. Conc. Aurel. I. a. 511) ili o postu u subotu u korizmeno vrijeme (c. 12. Conc. Agath. a. 506)²

a) Prvo mjesto po starini i prednosti zauzima tzv. *ieiunium paschale*. Ne može se razložno sumnjati u navode sv. Augustina, da je ovaj post u biti započeo već u apostolsko doba (Euseb. Hist. eccl. I. V. cap. 23 i 24).³ Tragovi mu naime sežu do drugog stoljeća (Tert. De orat. cap. 18; Hieronym. in epist. 41. ad Marcellam).⁴

b) Veoma staroga datuma jest također *ieiunium quatuor temporum*. Spominje ga već sv. Jeronim. Papa Gelazije povezoao je s ovim postom svećeničko ređenje (Geladius, ep. ad universos episcopos a. 494).⁵

2. WERNZ—VIDAL, *Ius Canonicum*, Romae 1934, IV, 613.

3. Ibid.

4. WERNZ—VIDAL, Romae, 1934, 614.

5. Ibid. 614.

c) Zajedno s uskrsnim postom počela su i *ieiunia in vigiliis*. Najstariji je post u vigiliji Uskrsa, Duhova i Božića (Euseb. Hist. eccl. I. V. cap. 23). Tijekom vremena uvedeni su postovi i za vigilije nekih drugih blagdana.

d) Spomenutim postovima treba pribrojati i *ieiunium feria quarta et sexta*. Ovaj post ostao je do novijeg doba u Istočnoj Crkvi. U Zapadnoj Crkvi uveden je *ieiunium die sabbati*; od srednjeg vijeka nije to samo post in memoriam dominicae sepulturae nego više propter reverentiam B. M. V. (c. 90. Conc. Vaurens. a. 1368)⁶. Postepeno je u Zapadnoj Crkvi uvedena disciplina po kojoj je *feria sexta* samo *abstinentia a carnibus* (c. 5. Synod. Frising. a. 799. ubi clericis pro feria IV. et VI. expresse tantum praescribitur abstinentia a carne et vino)⁷. Odatle nastaje razlika između posta (*ieiunium*) i nemrsa (*abstinentia*), koja je razlika usvojena i u Crkvenom zakoniku.

U kratkom komentaru može se vidjeti što je Konstitucija donijela novoga s obzirom na dosadašnje propise Crkvenog zakonika o postu i nemrsu. Post i nemrs ne uzimaju se sada odvojeno, nego se postavljaju u široki pojam pokore uopće. U devet točaka iznosi Sv. Otac slijedeće odredbe:

1) a) Božji zakon obvezuje sve vjernike da čine pokoru;

b) Što međutim u toj stvari nalaže Crkveni zakonik, da se obdržava, to u cijelosti određuju slijedeći propisi:

Ad a. Riječju *pokora* Crkveni zakonik u prvom redu označuje sakrament sv. ispovijedi, a zatim kaznu. Crkva ima prirodno i vlastito pravo da, neovisno od bilo koje svjetovne vlasti, svoje podložnike, kad skrive, kazni bilo duhovnim bilo vremenitim kaznama (k. 2214,1). Isti propis upozorava na opomenu Trid. koncila (sess. XIII, de ref. c. 1) kako se te kazne imaju primjenjivati. Kazne mogu biti medicinalne (popravak krivca) i vindikativne (uspostava narušenog reda).

2) a. Korizmeno vrijeme zadržava svoj pokornički značaj. A dani pokore, koje je dužna obdržavati čitava Crkva, jesu svi petci i Pepelnica, odnosno prema razlici obreda, prvi dan Velike korizme. Njihovo obdržavanje u bitnosti obvezuje pod teški grijeh.

b. ostavljajući na snazi ovlasti o kojima je govor pod br. VI i VIII, što se tiče vršenja pokore u te dane, neka se nemrs obdržava na sve petke, ako nije taj dan zapovjedni blagdan, a nemrs i post zajedno na Pepelnicu — odnosno prema razlici obreda, na prvi dan Velike korizme i na Veliki petak.

6. Ibid. 615.

7. Ibid.

Ad a. Crkveni zakonik ističe pokornički značaj korizme u više propisa, kao npr., u korizmi zabranjuje vjenčani blagoslov (k. 1108, 2-3), obvezuje biskupe na korizmeno propovijedanje (k. 1346) i određuje post i nemrs na Pepelnicu, sve petke i sve subote u korizmi, a na sve ostale dane u korizmi određuje nemrs. Konstitucija u ovoj materiji donosi nove preinake i propise; naime, u korizmi ostaje post i nemrs na Pepelnicu i Veliki petak, a nemrs samo na petke ukoliko na taj dan ne dolazi zapovjedni blagdan. Na sve, dakle, ostale dane u korizmi nema ni posta ni nemrsa. Međutim, Konstitucija ovdje donosi jednu novu i veoma važnu odredbu. Navodi naime: *eorum substantialis observantia graviter tenet*. Ovo je veliki zaokret u crkvenom zakonodavstvu o pokori. Postoje komentatori koji o ovom propisu imaju drugačije mišljenje (Pugliese, Regatillo, Higuera). Međutim, sam tekst, koji je prva norma interpretacije, jasno govori. Izraz *substantialis observantia* jasno govori da teška obaveza nije više vezana za svaki pojedini petak kao što je to bilo do sada. Potrebno je međutim naglasiti: obaveza nemrsa za svaki pojedini petak ostaje, ali nije više teška obaveza. Teški je grijeh često ili redovito prestupanje ovoga propisa. Od vjernika se traži da nemrs i post obavlja u pravom duhu pokore, iskrenosti i ozbiljnosti. Kad s više unutarnje volje neki vjernik želi vršiti ovaj zakon, tad će se njegova djelomična povreda ovoga zakona posta držati manjom. Dosljedno se postavlja pitanje: koja je tu materija teškoga grijeha i koje je granice određuju? Na to je pitanje teško odgovoriti; potrebno je stvoriti jedan mentalitet, jer je u protivnom teško doći do određenih normi. Teški će grijeh dakle biti konstantno (habitualno) kršenje zakona o postu i nemrsu.

3) *a.* Propis nemrsa zabranjuje jesti meso, a dopušta jaja, mliječnu hranu i sve začine, makar bili i od životinjske masti.

b. Zakon posta nalaže, da bude na dan samo jedan potpuni obrok, ali ne zabranjuje uzeti nešto hrane ujutro i navečer. Ipak se treba držati prokušanih običaja svakoga kraja što se tiče količine i kakvoće hrane.

Ad a. U ovom propisu ispuštena je dosadašnja zabrana juhe od mesa na dane nemrsa (k. 1250). Ostaje pitanje, da li je juha od mesa na dane nemrsa zabranjena ili nije? Iz konteksta bi se moglo zaključiti da je zabranjena, jer Konstitucija govori o upotrebi mesa i izričito dozvoljava začine od masti. Istina je, da se juha od mesa dobiva upotrebom mesa; ali zašto Konstitucija više ne govori o juhi od mesa kako je to izričito Crkveni zakonik navodio? Problem će razjasniti jedna autoritativna interpretacija. Bilo bi formalistički i farizejski uzdržavati se od mesa i u isto vrijeme uzimati koncentriranu juhu od mesa.

Ad b. Propis posta ostaje u cijelosti kao i dosadašnji kanonski propis (k. 1251).

4) Zakon nemrsa obavezuje one koji su navršili 14 godina; a zakon posta sve od navršene 21. godine života do započete 60. Što se tiče onih koji su mlađe dobi, neka se duhovni pastiri i roditelji brinu posebnim marom da ih odgoje u pravom duhu pokore.

Dosadašnji propis nemrsa obavezivao je od navršene 7. godine (k. 1254,1). Nova obaveza nemrsa podignuta je tako da obavezuje od navršene 14. godine, ali uz upozorenje, da roditelji već ranije počnu odgajati djecu u duhu pokore, i to ne samo ustezanjem od mesa nego i u drugim oblicima pokore. Obaveza posta ostaje kao i do sada.

5) Ukidaju se sve povlastice i dopuštanja, bilo opća bilo posebna, ali se ovim propisima ništa ne mijenja niti s obzirom na zavjet bilo koje fizičke ili moralne osobe, niti obzirom na ustanovu i pravila bilo koje odobrene redovničke družbe ili ustanove.

Dosadašnjim kanonskim propisom (k. 1253) nisu se mijenjale posebne dozvole, dok se Konstitucijom ukidaju sve povlastice i dopuštanja, opća ili posebna. — To je u duhu socijalne pravde, da u pitanju posta i nemrsa bude uniformnost (jednakost). Iznimke i povlastice često se puta nazivaju favorizmom, dok je lako shvatljiv oprost ili komutacija dana iz opravdanih razloga. Status zavjeta ostaje u novoj odredbi jednak dosadašnjem propisu (k. 1253). Zavjet je naime privatna stvar i ovisi o slobodnoj volji onog tko ga je načinio. Konstitucija ništa ne mijenja od onoga što je o postu i nemrsu određeno u regulama i pravilima redova i kongregacija.

6) Prema propisu koncilskog dekreta »Christus Dominus« biskupske konferencije imaju pravo:

a. iz opravdanog razloga premiještati dane pokore vodeći pri tom uvijek računa o korizmenom vremenu;

b. potpuno ili djelomično zamijeniti nemrs i post drugim oblicima pokore, osobito djelima ljubavi i pobožnim vježbama;

c. neka biskupske konferencije o zaključcima obavijeste Svetu Stolicu.

Konstitucija donosi opće norme, koje biskupske konferencije u pojedinim zemljama mogu prilagođivati prilikama svoga kraja. Postoje visoko ekonomski razvijene zemlje, dok na drugoj strani ima veoma siromašnih zemalja. Upravo ova razlika traži da se uz stare oblike pokore — post i nemrs — traže novi oblici. Prema staroj kršćanskoj tradiciji postoje tri osobita načina pokore: molitva, djela kršćanske ljubavi i odricanje, posebno pak odricanje u pogledu hrane (post i nemrs). Prema prilikama vremena naglašava se sad ovaj sad opet onaj način. Biskupske konferencije imaju prema Konstituciji vlast, da uz premiještanje dana posta i nemrsa zamjenjuju post i nemrs u druge oblike pokore. Ovom se vlašću već poslužio talijanski episkopat kad je dne 23. kolovoza ove godine donio odluku da nemrs petkom mogu vjernici zamijeniti drugim djelima: čitanjem Sv. pisma, molitvom, neposje-

ćivanjem kina i drugih zabava, spremnijim prihvaćanjem životnih poteškoća, djelima milosrđa ili kojim drugim činom pokore. Obaveza nemrsa ostaje i dalje na snazi za petke u korizmi.

7) Ostaje na snazi ovlaštenje što ga imaju pojedini biskupi, da prema propisu dekreta »Christus Dominus« br. 8, b. daju oprost. Iz opravdanog razloga i držeći se ordinarijevih uputa može također župnik osloboditi od posta ili nemrsa pojedine vjernike bilo pojedine obitelji ili ih može zamijeniti drugim pobožnim djelima; isto može i poglavar redovničke družbe ili kleričkog instituta s obzirom na svoje podložnike.

Ovom odredbom ostavlja se biskupima vlast, dobivena spomenutim Dekretom, da u pojedinim slučajevima, kad nastanu poteškoće, mogu dati komutaciju posta i nemrsa ali samo za pojedine slučajeve. Ovom odredbom proširena je župnikova vlast dispenziranja od posta i nemrsa (k. 1245,1) s tim, da može post i nemrs komutirati u druga pobožna djela. Ista je vlast dana i poglavarima redovničkih družbi ili kleričkih instituta s obzirom na njihove podanike.

Ovo su razmišljanja koja sugerira čitanje apostolske konstitucije »Poenitemini«. Sigurno je da se nalazimo na jednom historijskom zakretu u gledanju na pokoru. Mnoge su stare strukture dijelom zastarjele, pa je bilo potrebno da se obnove i pročiste. Radi se o tom, da pred Bogom budemo iskreni i da obdržavamo takav post i nemrs koji se temelje na duhu prave pokore. Tim nije post dokinut. Zakoni su se posta kroz stoljeća mijenjali, ali smisao i potreba posta ostaje uvijek. Post je potreban i kad ljudi imaju, kao i onda kad nemaju dovoljno za život. Pokora i post ne mogu se brisati iz kršćanskog duhovnog života, već se moraju bazirati na unutarnjem duhu pokore, koji pojedini vjernik u sebi mora imati. Uz taj duh neće biti potrebno vagati i precizirati dokle se smije ići da se ne pređe granica teške obaveze. Nijedna religija nije bez svojih oblika pokore. Zar bi to mogla i smjela biti kršćanska religija, kojoj je simbol križ a glava Raspeti? Stvaranjem novog Crkvenog zakonika pojam će se prave pokore (posta i nemrsa), vjerujemo, još više pročistiti i kristalizirati.

SUMMARIUM

Nova praescripta de ieiunio et abstinentia, in Constitutione »Poenitemini« diei 17. II 1966. contenta, internum sensum poenitentiae promovere intendunt. Dies pro abstinentia et ieiunio novo modo determinantur, et natura observantiae talis esse videtur, ut eius gravitas non singulos dies sed substantialem modum observandi ipsum praeceptum respiciat. Certum igitur videtur esse contemptum sicut et habitualem vel constantem transgressionem praecepti a peccato gravi non excusare. Jure ex carne vesci diebus abstinentiae auctor articuli putat prohibitum, quamvis in Constitutione de hoc

mentio non fiat, auctoritativam tamen interpretationem exoptat. Sensui iustitiae socialis congruere videtur quod privilegia hac de re sublata intelligantur. Sine dubio conferentiis episcoporum pretiosa datur facultas quoad harum legum accomodatam applicationem specialibus locorum circumstantiis, sed etiam parochis superioribusque religiosarum communitatum tribuitur facultas ieiunium et abstinentiam in aliud pium opus commutandi. Sperandum est ut spiritu verae poenitentiae hisce ordinationibus christifidelium animae imbuantur, quod pro vita ipsa christiana renovanda maximj sane momenti foret.